

Tirmizî'nin 'Şemâil'inde Yer Alan Hz. Peygamber'in Fiziksel Yönüyle İlgili Rivâyetlerin Sünnetle İlişkisi

The Relationship of the Narrations about the Prophet's Physical Aspects in Tirmidhi's 'Shamâil' with the Sunnah

İlyas CANIKLI¹

¹ Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı,
Ankara, Türkiye.
Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Theology, Department of Hadith,
Ankara, Türkiye.

Makale Bilgisi / Article Information

Atıf / Citation: Canikli, İlyas. "Tirmizî'nin 'Şemâil'inde Yer Alan Hz. Peygamber'in Fiziksel Yönüyle İlgili Rivâyetlerin Sünnetle İlişkisi". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (Haziran 2025), 224-243.

ÖZET

Tirmizî'nin 'eş-Şemâilü'l-Nebeviyye' isimli eseri, *es-Sünen*'den sonra önemli bir yere sahiptir. eş-Şemâil 'huy, tabiat, seciye, ahlâk' gibi anlamlara gelir. Tirmizî'nin eş-Şemâil'i tarihî süreçte bu alanda yazılanların en mükemmeli kabul edilir. Bu makalede, Tirmizî'nin 'eş-Şemâil'i çerçevesinde Peygamber tasavvurunun fizikî boyutu araştırma konusu yapılmıştır. eş-Şemâil'de yer alan rivâyetlere göre Hz. Peygamber'in fizikî yönü, temizliği, giydiği elbisenin şekli ve mahiyeti, yediği bazı yiyeceklerle ilgili tutumu ele alınmış ve O'nun zikredilen yönleriyle tanınması makalenin temel konusunu oluşturmuştur. Tirmizî'nin 'eş-Şemâil'i genel olarak; Hz. Peygamber'in ahlâkı, ibadetleri yemesi ve içmesi, yatıp uyuması, konuşması, gülmesi, ağlaması, tevazuu, çevresindeki insanlarla ve ailesiyle geçinmesi, isimleri, yaşı, vefatı, mirası, rüyada görülmesi ve onun sünnetini takip etmenin önemi gibi konulara dair 415 rivâyeti içeren 56 bölümden oluşmaktadır. Söz konusu eser çerçevesinde Hz. Peygamber'in bütün şemâiline yer vermenin imkânsızlığı ortadadır. Bu sebeple makalede Hz. Peygamber'in şemâiline dair bütün konular ele alınmamış sadece onun bir yönü üzerinde durulmuştur. Bu amaçla Tirmizî'nin 'eş-Şemâil'indeki araştırmaya konu olan rivâyetlerin sağlıklı bir şekilde tasnif edilmesi ve anlaşılması, doğru Peygamber tasavvuru açısından önemlidir. Tirmizî'nin 'eş-Şemâil'i ve diğer müelliflerin bu türden birçok eseri üzerinden Resûlullah'ın şemâili ile ilgili müstakil çalışmalar yapılmış ancak bunların bazılarında konu sadece rivâyetlerin nakli şeklinde ele alınmıştır. Bu makalede, Tirmizî'nin eserindeki şemâil rivâyetleri yoluyla Hz. Peygamber'in fizikî bakımdan doğru bir şekilde anlaşılmasına katkı amaçlanmıştır. Tirmizî'nin eş-Şemâil'indeki Peygamber tasavvurunun fizikî yönüyle ilgili rivâyetlerin doğru bir şekilde anlaşılması, sağlıklı bir hadis ve sünnet bilgisine katkı sağlamak açısından elzemdir. Bu sebeple şemâil ile Hz. Peygamber'in fiillerinin bağlayıcılığı arasındaki ilişkiye dikkat çekmek temel amaçtır. Konunun çerçevesine riayet edilerek eş-Şemâil'deki Peygamber tasavvuruyla ilgili rivâyetler kaynak taraması yöntemiyle tespit edilerek seçilmiştir. Hz. Peygamber'in fiilleri esas alınarak rivâyetlerin metin kritiği yapılmıştır. Bir müminin Peygamber olarak inandığı, örnek aldığı, sevdiği ve saygı duyduğu önemli bir şahsiyetin fizikî yönüyle ilgili bazı özellikleri hakkında bilgi sahibi olması düşüncesi makuldür. O'nun şemâil özelliklerinin hadis rivâyetleri yoluyla tanınması, duygusal bağların devam etmesi ve daha da gelişmesi açısından da elzemdir. Ancak Hz. Peygamber'in bir beşer olarak dış görünüşüyle ilgili yaratılıştan gelen özelliklerinin, saç bakımı ve şeklinin, gözlerine sürme çekmesinin, giydiği elbisenin rengi ve şeklinin, yediği gıdaların çeşitlerinin bütününün evrensel anlamda Hz. Peygamber'in sünneti olduğu düşüncesiyle hareket etmek, O'nun sünnetinin evrensel niteliğini anlamamakla eş değerdir. Bu makalede, Tirmizî'nin 'eş-Şemâil'i özelinde Hz. Peygamber'in sünnetini, özellikle onun dış görünüşüne yer veren rivâyetler alanına hapsedmenin evrensel İslam Peygamber'i gerçeğiyle bağdaşmadığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca bu çalışmada, eş-Şemâil'de yer alan rivâyetler bağlamında Peygamber tasavvurunun fiziksel olarak da sağlıklı bir şekilde anlaşılmasına katkı ele alınmıştır. Araştırmada, Tirmizî'nin eseri başta olmak üzere 'eş-Şemâil' türü eserlerdeki Hz. Peygamber'in fizikî yönüyle ilgili rivâyetlerin maksada uygun anlaşılması da amaçlanmıştır. Sonuçta makalenin, Tirmizî'nin 'eş-Şemâil'indeki araştırmaya konu olan rivâyetlerin sağlıklı bir şekilde tasnif edilmesi ve anlaşılması, Hz. Peygamber'in sünnetinin onun fiillerine uygun olarak taksimine katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Hadis, Peygamber, Tasavvur, Tirmizî, Şemâil, Sünnet.

ABSTRACT

Date of Submission
01.02.2025

Date of Acceptance
22.04.2025

Date of Publication
15.06.2025

Tirmidhi's *al-Shamā'il al-Nabawiyya* has an important place after *al-Sunnān*. *al-Shamā'il* means 'temperament, nature, character, morals'. Tirmidhi's *al-Shamā'il* is considered the most perfect work written in this field in the historical process. According to the narrations in *al-Shamā'il*, the physical aspect of the Prophet, his cleanliness, the shape and nature of the clothes he wore, and his attitude towards some of the foods he ate were discussed, and the recognition of the Prophet with the aforementioned aspects constituted the main subject of the article. In general, *al-Tirmidhi's 'al-Shamā'il'* consists of 56 chapters containing 415 narrations about the Prophet's ethics, worship, eating and drinking, sleeping, speaking, laughing, crying, humility, getting along with the people around him and his family, his names, his age, his death, his inheritance, his being seen in dreams, and the importance of following his *Sunnah*. It is impossible to include all of the Prophet's *shamā'il* within the framework of this work. For this reason, the article does not deal with all the issues related to the Prophet's *Shamā'il* and focuses only on one aspect of it. For this purpose, it is important to classify and understand the hadith narrations in *al-Tirmidhi's al-Shamā'il* in a healthy way regarding the correct conception of the Prophet. There have been independent studies on the *Shamā'il* of the Messenger of Allah through *al-Tirmidhi's 'al-Shamā'il'* and many other works of this kind by other authors, but some of these studies have dealt with the subject only in the form of narrations. This article aims to contribute to an accurate understanding of the Prophet's physical aspects through the narrations of *shamā'il* in *al-Tirmidhi's* work. A correct understanding of the narrations in *al-Tirmidhi's al-Shamā'il* is essential for contributing to a sound knowledge of *hadīth* and *sunnah*. For this reason, the main purpose is to draw attention to the relationship between the *shamā'il* and the binding nature of the Prophet's actions. In keeping with the framework of the subject, the narrations in *al-Shamā'il* related to the conception of the Prophet were identified and selected through a literature review. Textual criticism of hadith narrations based on the Prophet's actions. It is reasonable for a believer to know some of the physical characteristics of the Prophet (pbuh), an important figure whom he looks up to, loves and respects. Recognizing his *shamā'il* features through hadith narrations is essential for continuing and further developing emotional ties. However, to act with the idea that the Prophet's features related to his appearance as a human being, the care and shape of his hair, the kohl on his eyes, the color and shape of the clothes he wore, and the types of food he ate are all the *sunnah* of the Prophet in a universal sense is tantamount to not understanding the universal nature of his *sunnah*. In this article, it is also emphasized that confining the Prophet's *sunnah* to the field of narrations that specifically mention his external appearance is incompatible with the universal reality of the Prophet of Islam, especially in the context of *al-Tirmidhi's al-Shamā'il*. In addition, this study contributes to a healthy understanding of the Prophet's physical and behavioral image in the context of the narrations in *al-Shamā'il*. The study also aims to understand the narrations about the physical aspect of the Prophet in the works of the '*al-Shamā'il*' genre, especially *al-Tirmidhi's* work, in accordance with the purpose. As a result, the article aims to contribute to the classification and understanding of the hadith narrations in *al-Tirmidhi's 'al-Shamā'il'*, which are the subject of the research, in a healthy way, and to the division of the Prophet's *sunnah* following his actions.

Keywords:

Hadīth, Prophet,
Conception, Tirmidhi,
Shamā'il, Sunnah.

GİRİŞ

Kütüb-i Sitte müelliflerinden olan Tirmizî, *el-Câmiu's-sahîh/es-Sünen* dışında *el-ilelu'l-kebîr*, *el-ilelu'l-sağîr*, *Tesmiyetu ashâbu'n-nebî*, *Kitâbu't-târih*, *Kitâbu'l-esmâ ve'l-künâ* ve *Kitâbu'z-zühd* gibi birçok eseri kaleme almıştır. Bu kitaplarla ilgili çok sayıda araştırma yapılmış ve günümüzde de bunlara ilaveten alan uzmanları tarafından yeni çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir.¹ Bunun yanı sıra Resûlullah'ın şemâili hakkında müstakil çalışmalar yapılmış ancak bunların birçoğunda konu sadece rivâyetlerin nakli şeklinde ele alınmıştır.² Hz. Peygamber'in şemâiline örnek olması açısından bazı doktora çalışmalarına burada işaret etmek yerindedir. İbrahim Bayraktar'ın 'Hz.

¹ Örneğin bu konuda Erdoğan Köycü, *Sünenu't-Tirmizî'nin Metod Yönünden İncelenmesi* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2013); Erdoğan Köycü, *Muhammed b. İsa et-Tirmizî'nin Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2016); Hüseyin Akyüz, "Tirmizî'nin Hocası Buhârî'ye Hadislerin Tashihi ile İlgili Sorduğu Sorular (Sünen Bağlamında Bir Değerlendirme)" Uluslararası Sempozyum Orta Asya Alimlerinin İslam Medeniyetine Katkıları, Bishkek, 2019, 469-486; Yusuf Acar, "Zayıf Hadisin Amel Karinesiyle Desteklenmesi ve Tirmizî'nin Süneni", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2014), 41-70. gibi çalışmalara bakmak mümkündür.

² Rifat Oral, *Hiz. Peygamber'in Fiziki Görünüşü* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2005)'e bakmak mümkündür.

*Peygamber'in Şemâil'i*³ ve Orwah Abdelghani Ahmad Al Tamımı'nin '*Muslihuddin Muhammed b. Selâhaddîn el-Lârî ve Şerhu's-şemâilî'n-nebeviyye Adlı Eserinin Tahkiki*' başlığındaki doktora tezleri bunlara örnektir.⁴ Ayrıca genel şemâil konularında bazı yüksek lisans tezleri de yapılmıştır. Rukiye Oğuzay'ın *Şemâil Literatürünün Muhtevası ve Değişimi*⁵ ve Zekiye Cankurt'un *Hadislerde Peygamberlerin Şemâil'i*⁶ çalışmaları örnektir.

Şemâil konusunda makale çalışmaları da mevcuttur. A. Azmi Bilgin'in "Hz. Muhammed'in Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi'nde Geçen Vasıfları"⁷ ve son yıllarda Mücahit Küçükşarı-Murat Ak'ın birlikte kaleme aldığı "Bir Nebevî Medih Şairi Olarak Yûsuf en-Nebhânî ve es-Sâbikâtu'l-Ciyâd fî Medhi Seyyidi'l-İbâd Adlı Divanındaki Hz. Peygamber Anlatımı"⁸ başlığındaki makaleler buna örnektir. Burada yer verilen tez çalışmalarının muhtevaları dikkatlice incelendiğinde bazılarının genel anlamda bir şemâil bilgisini, bazısının ise şemâil edebiyatını, bir bölümünün bütün peygamberlerin şemâilini araştırmalarına konu edindikleri ve bir kısmının da İslam âlimlerinin şemâil hakkındaki görüşlerine yer verdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmaların Hz. Peygamber'in şemâil bakımından örnekliğinin ön plana çıkarılmasında ve O'nun fiillerinin tam anlamıyla belirlenmesi ve taksiminde bazı eksikler barındırdığı malumdur. Bu makale çalışmasının şemâil literatüründe sözü edilen eksikliklerin giderilmesine, Hz. Peygamber'in fiilleriyle şemâil arasındaki bağlantının daha belirgin bir şekilde ortaya çıkarılmasına ve durumun daha anlaşılır hale gelmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Elbette hadis alanında farklı konularda kitaplar telif etmiş Tirmizî gibi bir müellifi sınırlı makale metninde ele alıp tam anlamıyla şemâil açısından değerlendirmenin imkânsızlığı ortadadır. Bu sebeple makale, "*Tirmizî'nin 'Şemâil'inde Yer Alan Hz. Peygamber'in Fiziksel Yönüyle İlgili Rivâyetlerin Sünnetle İlişkisi*" başlığı çerçevesinde örnekleme yöntemiyle ele alınarak sınırlandırılmıştır. Özellikle bu araştırmada öncelenen başlıklar üzerinden Tirmizî'nin '*eş-Şemâil*'inde yer verdiği rivâyetler çerçevesinde konu irdelenmiştir. Hz. Peygamber'in şemâiliye ilgili bilgi sahibi olunması ve Kur'ân'ın nitelemiş olduğu bir Peygamber tasavvuruna sahip olunması ve hadislerin Hz. Peygamber'in fiilleri bakımından taksimi açısından şemâil okumaları önemli bir yer tutmuştur. Bu amacın gerçekleştirilmesine katkı sağlamak amacıyla makalede, Hz. Peygamber'in şemâili ile ilgili bilgilerin onun zamanında ne anlamı vardı? Günümüz insanı için bunlar ne ifade etmektedir? gibi soruların cevaplanmasına odaklanılmıştır.

Tirmizî'nin '*Şemâil*'inde, Hz. Peygamber'in davranış ve özellikleriyle ilgili çok sayıda bölüm ve rivâyet vardır. Hz. Peygamber'in şemâili ve diğer fiillerine dair hususların sahabe kanalıyla nakledilmesi ehemmiyet taşıdığı gibi bunların hangilerinin evrensel ve hangilerinin de yerel nitelikte olduğunun tespiti bir o kadar önemlidir. Son dönem hadis araştırmalarında erken dönemden günümüze yapılan tartışmalarda bunun örneklerini görmek mümkündür.⁹

³ İbrahim Bayraktar, *Hz. Peygamber'in Şemâil'i* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1987).

⁴ Orwah Abdelghani Ahmad Al Tamımı, *Muslihuddin Muhammed b. Selâhaddîn el-Lârî ve Şerhu's-şemâilî'n-Nebeviyye Adlı Eserinin Tahkiki* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

⁵ Rukiye Oğuzay, *Şemâil Literatürünün Muhtevası ve Değişimi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011).

⁶ Zekiye Cankurt, *Hadislerde Peygamberlerin Şemâil'i* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

⁷ A. Azmi Bilgin "Hz. Muhammed'in Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi'nde Geçen Vasıfları", *Türkiyat Mecmuası*, 26/1 (2016).

⁸ Mücahit Küçükşarı-Murat Ak, "Bir Nebevî Medih Şairi Olarak Yûsuf en-Nebhânî ve es-Sâbikâtu'l-Ciyâd fî Medhi Seyyidi'l-İbâd Adlı Divanındaki Hz. Peygamber Anlatımı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26/2 (2022).

⁹ Veli Tatar, "Sahâbenin 'Şöyle Yapardık' Sözünde Kastedilen Fiillerin Hz. Peygamber'e Aidiyeti Meselesi Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Hadis Araştırmaları Dergisi/Hadith*, 13 (2024), 188-215.

1. Hz. Peygamber'in Yüz ve Bedeniyle İlgili Dış Görünüşü

Yaratılış itibarıyla bir kimsenin yüz ve bedeninin ne şekilde olacağına karar verme gücü Hz. Peygamber de dahil kimsenin yetkisinde değildir. Yüz ve beden şeklinin görünüşünde anne ve babadan gelen genetik mirasın, coğrafyanın ve kişinin içinde bulunduğu her türlü şart ve etkinin tesiri olduğu bilinmektedir. Kanaatimizce Resûlullah'ın yaratılıştan gelen ve kendi inisiyatifinin olmadığı hususlarda sözü edilen çerçevenin göz önünde bulundurulmasının hadislerin doğru bir şekilde anlaşılmasında ve Hz. Peygamber tasavvurunun Kur'ân merkezli oluşması ve anlaşılmasında bir yeri vardır.

Tirmizî'nin *eş-Şemâilu'l-Muhammediyye* adlı eserinde yer verdiği¹⁰ Hz. Peygamber'in yaratılıştan gelen dış görünüşü, risâlet süresi ve vefatıyla ilgili bilgi veren ve Enes b. Mâlik'ten nakledilen rivâyet şu şekildedir: "Resûlullah'ın boyu ne aşırı derecede uzun ne de kısaydı. Teni ne süt beyazı ne de esmerdi. Saçı çok dalgalı ve kıvrıkcık bir şekilde olmadığı gibi tamamen düz de değildi. Kırk yaşına geldiğinde Allah onu Peygamber olarak gönderdi. O, on yıl Mekke'de on yıl da Medine'de yaşadı. Altmış yaşına gelince Allah onu ahiret yurduna gönderdi. Vefat ettiğinde saç ve sakalında yirmi tane dahi beyaz tel yoktu."¹¹ Hz. Peygamber'in dış görünüşü hakkında bilgi veren bu rivâyette onun boyu, teninin rengi, vefat ettiği zamanda saçında kaç beyaz tel olduğu, Peygamberlik süresi ve kaç yaşında vefat ettiği hakkında bilgi vardır.¹² *eş-Şemâil*'de¹³ Hz. Peygamber'in yüzü başta olmak üzere vücudu, saçları ve teni hakkında bilgi veren rivâyetin bir benzeri de yine Enes b. Mâlik tarafından şu şekilde nakledilmektedir: "Resûlullah orta boylu olup ne uzun ne kısaydı. Vücudu her bakımdan güzeldi. Saçları ne kıvrıkcık ne de düzdü. Teninin rengi hafif pembeye benzeyen nurânî bir beyazdı. Öne doğru meyilli bir şekilde yürürdü."¹⁴ Hz. Peygamber'in 'uzuna yakın orta boylu' olması hakkında yapılan yorumlarda ilk bakışta onu görenlerin orta boylu olduğu kanaatine vardıkları, ancak ona biraz dikkatlice baktıklarında ise boyunun uzuna yakın olduğunu fark ettikleri ifade edilmekte ve bu durumun bir mucize olduğu düşüncesi dile getirilmektedir.¹⁵

Hz. Peygamber'in ten renginin ne şekilde olduğu bilgisi Tirmizî'nin *eş-Şemâil*'inde yer verdiği ve Enes b. Mâlik'ten gelen "Resûlullah'ın teni ne süt beyazı ne de esmerdi..."¹⁶ rivâyetinde yer almaktadır. Bunun dışında Hz. Peygamber'in teninin renginin nasıl olduğu başka rivâyetlere de yansımıştır. Örneğin hicretin 9. yılında kabilesinden bir heyetle Medine'ye gelen Dımâm b. Sa'lebe Resûlullah ile görüşerek onun gerçekten peygamber olup olmadığını anlamak ve İslam'ı öğrenmek amacıyla Mescid-i Nebeviye girer. 'Hanginiz Abdulmuttalibin oğlu?' 'Hanginiz Muhammed' diye sorar. Sahabe ona Hz. Peygamber'i göstererek "rengi hafif pembeye çalan şu beyaz tenli zattır."¹⁷ demiştir. Her ne kadar Humeyd'in Enes b. Mâlik'ten rivâyetinde Hz. Peygamber'in teni

¹⁰ Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *eş-Şemâilu'l-Muhammediyye*, nşr. Muhammed Avvâme (Medine: Dâru'l-Yusrâ-Dâru'l-Minhâc, 1422/2001), 19-26. Bu çalışmada sözü edilen eser esas alınmıştır. Makalede esas alınan eserin "*eş-Şemâ'ilü'n-nebeviyye ve'l-hasâ'ilü'l-Mustafaviyye*" şeklinde isimlendirildiği de bilinmektedir. M. Yaşar Kandemir, "*eş-Şemâ'ilü'n-nebeviyye*", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 38/500-501.

¹¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), Buhârî, "Menâkıb", 23; "Menâkıbu'l-Ensar", 28; "Libâs", 68; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), "Fedâil", 113.

¹² Tirmizî, *eş-Şemâilu'l-Muhammediyye*, 19-26.

¹³ Tirmizî, *eş-Şemâilu'l-Muhammediyye*, 27-29.

¹⁴ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned.*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), 1/127; Ebû İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, *es-Sünen*, (thk. Ahmed Muhammed Şâki, Mektebetu ve Matbaatu Mustafa. Mısır: 1395/1975), "Libâs", 21; Buhârî "Menâkıb", 23; Müslim "Fedâil", 94.

¹⁵ Tirmizî, *eş-Şemâilu'l-Muhammediyye*, 21.

¹⁶ Buhârî, "Menâkıb", 23; "Menâkıbu'l-Ensar", 28; "Libâs", 68; Müslim, "Fedâil", 113.

¹⁷ Buhârî, "İlim", 6.

'esmeru'l-levn' olarak nitelendirilmiş olsa da Enes'in rivâyetleri dışındaki nakillerde Resûlullah'ın teninin 'ezheru'l-levn' yani parlak yüzlü olduğu bilgisi yer almaktadır. Hz. Peygamber'in teninin beyaz olduğu hususundaki rivâyetlerin çokluğu ve bunları rivâyet eden râvilerin güvenilir olması sebebiyle daha doğru bir bilgi olarak kabul edilmektedir.¹⁸

Hz. Peygamber'in şemâli hakkındaki rivâyetlerde¹⁹ onun bedenî özellikleriyle ilgili bilgiler de yer almaktadır. Enes b. Mâlik'ten nakledilen bir haberde "...Vücudu güzeldi..."²⁰ ifadesi buna örnektir. Hz. Peygamber için kullanılan 'Hasenu'l-cism' ibaresini; hoş ve neşeli, his ve akıl bakımından onun üstünlüğü olarak izah edenler olduğu gibi bedenindeki tüm organların özelliklerini ifade eden bir tanımlama ve uzuvları arasındaki insicamı ve mutedil bir yaratılışa sahip olduğunu bu kavramla ifade edenler mevcuttur.²¹ Tirmizî'nin eş-Şemâilî'nde²² Resûlullah'ın el, ayak, baş ve vücudunun genel özelliklerinden söz eden rivâyetler de mevcuttur. Örneğin Ali b. Ebî Talib'ten nakledilen bir haber şöyledir: "Nebî'nin boyu ne uzun ne de kısa olup orta boyluydu. El ayaları ve ayak tabanları genişti. Baş büyük, kemikleri iri yapıdaydı. Göğsünden göbeğine kadar olan kısmında tüyler vardı. Sanki meyilli bir yerden iniyormuş gibi yürürdü. Ben, hayatta ve vefat ettikten sonra onun bir benzerini görmedim."²³ Ayrıca Enes b. Mâlik'ten nakledilen bir rivâyette "Ben atlas ve ipek dâhil, Resûlullah'ın elinden daha yumuşak bir şeye dokunmadım."²⁴ bilgisi yer almaktadır.

Rivâyetlerde Resûlullah'ın başı ve kemik özellikleriyle ilgili bilgiler mevcuttur. Ali b. Ebî Talib'ten nakledilen ve Hz. Peygamber'i bir başka yönden niteleyen rivâyet şöyledir: "...Başı büyük, kemikleri iri şekildedir..."²⁵

eş-Şemâil'de²⁶ kaşının görünümü ve öfkesi konusuyla ilgili rivayete de yer verilmiştir. Hasan b. Ali'nin naklettiği rivâyet şu şekildedir: "Resûlullah'ı çok iyi anlatanlardan birisi olan dayım Hind b. Ebî Hale'ye, onun özelliklerinden benim öğrenebileceğim kadarını bana anlatmasını istedim. O da bana şunları söyledi: "Resûlullah iri yapılı ve heybetliydi. Yüzü ayın on dördü gibi parlardı. Uzuna yakın orta boylu olup başı da büyüktü. Saçları hafif dalgalıydı. Saçları kendiliğinden ikiye ayrılırsa o da saçlarını ortadan ikiye ayırır, böyle bir durum yoksa kendi haline bırakırdı. Saçı uzadığı zamanlarda kulak memesini geçerd. Ten rengi nurani bir beyazdı. Kaşları hilal gibi ince uzun, kavisli ve gürdü. O çatık kaşlı değildi..."²⁷ Görüldüğü gibi bu rivâyet onun beşer yönünün tezahürü hakkında bilgi vermektedir.

Hz. Peygamber'in şemâiline yer veren konular bağlamında bazı rivâyetlerde onun yüzünün güzelliğine 'ezheru'l-levn'e dair hususlara temas edilmişti. Şimdi ise konunun daha ayırt edilebilmesi için ana hatlarıyla örnek rivâyetlerle Resûlullah'ın yüzünün güzelliğine vurgu yapılacaktır. eş-Şemâil'de²⁸ yer alan rivâyette "...Yüzü ayın on dördü gibi parlardı..."²⁹ ifadesi yer almaktadır. Ayrıca İbn Ömer'den nakledilen bir rivâyette Hz. Peygamber'in yüzünün benzersiz güzelliği "Ben hayatımda onun kadar cesur, onun kadar cömert, onun kadar yiğit ve onun yüzü

¹⁸ Tirmizî, eş-Şemâilü'l-Muhammediyye, 29.

¹⁹ Tirmizî, eş-Şemâilü'l-Muhammediyye, 28.

²⁰ Tirmizî, eş-Şemâilü'l-Muhammediyye, 28.

²¹ Tirmizî, eş-Şemâilü'l-Muhammediyye, 28.

²² Tirmizî, eş-Şemâilü'l-Muhammediyye, 35-38.

²³ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1/96; Tirmizî, "Menâkıb", 8.

²⁴ Buhârî, "Savm", 53; Müslim, "Fedâil", 81,82.

²⁵ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1/96; Tirmizî, "Menâkıb", 8.

²⁶ Tirmizî, eş-Şemâilü'l-Muhammediyye, 51-66.

²⁷ Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, Kitabu't-tabakâti'l-kebîr, (Beyrut: Dâru Sâdır, 1376/1957), 1/422.

²⁸ Tirmizî, eş-Şemâilü'l-Muhammediyye, 52.

²⁹ İbn Sa'd, Kitâbu't-tabakâti'l-kebîr, 1/422.

gibi aydınlık bir yüz görmedim.”³⁰ şeklinde tasvir edilmektedir. Hz. Peygamber’in yüzü için kullanılan ‘ezheru’l-levn’ ibaresi ‘beyazın en parlak şekli’, bazen de biraz kırmızıyı andıran bir güzellik ve çoğunluğun görüşüne göre ise ‘ez-zuhre’ beyaz rengin parıltıması olarak izah edilmeye çalışılmıştır.³¹ Tirmizî’nin *eş-Şemâilî*’nde Peygamber tasavvurunun fizikî yönü bağlamında ön dişlerinin ne şekilde olduğuna dair bilgi mevcuttur.³² “...Dişlerinin arası seyrek ve hoştu...”³³ haberi buna örnektir. Onun dişlerinin mahiyetine örnek olabilecek bir diğer rivâyet de Abdullah b. Abbas tarafından şu şekilde nakledilmektedir: “Resûlullah’ın ön dişleri seyrekti. Konuştuğu zaman ön dişlerinin arasından nur gibi bir şeyin çıktığı görülürdü.”³⁴ Hz. Peygamber tasavvurunun fizikî yönü bağlamında onun boynunun güzelliği hususu da rivâyetlere yansımıştır. Resûlullah’ın şemâilini tanıma ve bilme amacına yönelik nakledilen bu ve benzer rivâyetlerin Müslüman kesimde bir değerinin olduğu aşikârdır.³⁵ Ali b. Hasan’dan nakledilen bir rivâyette “...Boynu latif, gümüş gibi saf ve berraktı...”³⁶ bilgisi yer almaktadır. Resûlullah’ın diğer özelliklerinde olduğu gibi boynunun gümüşe benzer güzelliği de Peygamber gibi bir şahısta olması gereken normal bir durum olarak değerlendirilmelidir. Zira Allah’ın göndermiş olduğu vahyi insanlara tebliğ etmek gibi görevi olan bir şahsiyetin iletişim halinde olduğu insanlar tarafından fizyolojik bakımdan da sempatik olmasından daha tabii bir şey yoktur.

2. Hz. Peygamber’in Saç Bakımı, Sakalı ve Gözlerine Sürme Çekmesiyle İlgili Durumlar

Hz. Peygamber’in yaratılıştan gelen yüzünün, elinin, boynunun ve dişlerinin özelliklerinden söz eden konulara örnek rivâyetler eşliğinde temas ettikten sonra bu başlık altında onun daha çok gündelik hayatının vaz geçilmezlerinden olan saç bakımı, gözlerine sürme çekmesi, saçlarını boyaması ve sakalı gibi konular altında örnek rivâyetlere yer yerilerek bütün bunların günümüz açısından ne şekilde anlaşılması gerektiği hususuna ana hatlarıyla değinilecektir. Sözü edilen şemâil konularında yer alan hususların sağlıklı bir şekilde tayin edilmesi, aynı zamanda Hz. Peygamber’in sünnetinin doğru bir şekilde tespitine katkısı açısından da önemlidir.

Hz. Peygamber’in şemâiline dair saç ve saçındaki beyazlıklarla ilgili Şemâil’de rivâyetler mevcuttur.³⁷ Örneğin Enes b. Mâlik’ten nakledilen bir rivâyette “...Saçı çok dalgalı ve kıvrıkcık olmadığı gibi tamamen düz de değildi...Vefat ettiğinde saç ve sakalında yirmi tane dahi beyaz tel yoktu.”³⁸ bilgisi yer almaktadır. Resûlullah’ın saç tıraşı ve saçının uzunluğuyla ilgili rivâyetler de *eş-Şemâil*’de yer almaktadır.³⁹ Örneğin Berâ b. Âzib’ten nakledilen bir rivâyette onun saçıyla ilgili “...kulak memelerini geçen saçlarıyla Resûlullah’tan daha güzel birini görmedim. Saçları omuzlarına kadar inerdi...”⁴⁰ bilgisi yer almaktadır. *eş-Şemâil*’de⁴¹ Enes b. Mâlik’ten nakledilen bir rivâyette Hz. Peygamber’in saçlarının uzunluğu “Resûlullah’ın saçları kulaklarının yarısına kadar

³⁰ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdірrahman b. ed-Dârimî, *Sünenü’l-Dârimî*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Mukaddime”, 10.

³¹ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 56.

³² Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 58.

³³ İbn Sa’d, *Kitabu’t-tabakâti’l-kebîr*, 1/422.

³⁴ Dârimî, *es-Sünen*, Mukaddime, 10.

³⁵ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 59.

³⁶ İbn Sa’d, *Kitabu’t-tabakâti’l-kebîr*, 1/422.

³⁷ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 17-22.

³⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned.*, 3/165; Buhârî, “Menâkıb”, 23; “Menâkıbu’l-Ensar”, 28, 45; “Libâs”, 68; Müslim, “Fedâil”, 94, 113; Ebû Abdіllah Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî İbn Mâce, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992) “Libâs”, 35.

³⁹ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 34-35.

⁴⁰ Müslim, “Fedâil”, 92-93, 96; Ebû Dâvûd, “Terâccül”, 9; Tirmizî, “Libas”, 4, “Menâkıb”, 8.

⁴¹ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 105.

uzanırdı.”⁴² şeklinde nitelendirilmektedir. Hz. Peygamber’in saçlarının niteliğiyle ilgili olarak⁴³ Hz. Aîşe’den nakledilen bir haber şöyledir: “Ben ve Resûlullah aynı kaptaki su ile boy abdesti alırdık. O zamanlar Resûlullah’ın saçları omuzlarına değmezse bile kulak memesini geçmekteydi.”⁴⁴ Bu konuda⁴⁵ Berâ b. Âzib’ten gelen rivâyet “Başından aşağı inen saçları kulak memelerine kadar uzanırdı.”⁴⁶ şeklinde olup Hz. Âîşe rivâyetiyle aynı anlamı içermektedir. Şemâil’de yer alan bazı rivâyetlerde onun saçının başka bir boyutuna dikkat çekilmektedir.⁴⁷ Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hânî’den nakledilen bir rivâyette “Bir defasında Resûlullah Mekke’ye gelmişti. O sırada saçlarını dört örgü halinde toplamıştı.”⁴⁸ bilgisi yer almaktadır. Hz. Peygamber’in o günün şartlarında saçlarını örmesinin sebepleri arasında Mekke’den Medine’ye yapılan uzun yolculuk sırasında toz ve topraktan korunma düşüncesi olabilir.⁴⁹

Tirmizî’nin *eş-Şemâil*’inde yer verdiği rivâyetler arasında Hz. Peygamber’in saçlarının ağarma sebepleri arasında bazı Kur’ân surelerinde yer alan hükümlerin olduğu bilgisi vardır.⁵⁰ Örneğin Abdullah b. Abbas’tan nakledilen ve Hz. Peygamber ile Ebû Bekir arasında geçen bir konuşmada Hz. Ebû Bekir, Resûlullah’a hitaben “Ey Allah’ın Resûlü! Sende yaşlılık alametleri görünüyor, sakalın da ağarmış, dedi. Resûlullah ona şu şekilde karşılık verdi: Beni Hûd, Vâkıa, Mürselât, Amme yetesâelûne (Nebe) ve İzâş-Şemsu Kuvvirat (Tekvir) sureleri yaşlandırdı ve saçlarımı ağarttı.”⁵¹ Bu durum onun bir beşer Peygamber olarak saç ve sakalının ağarmasında etkili olan etkenlerin neler olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber’in saç ve sakalının ağarması hakkında⁵² yer verilen rivâyetler ile içerik bakımından aynı anlamı barındıran haberlerin var olduğuna işaret etmekte yarar vardır.⁵³ Rivâyetler göz önüne alındığında⁵⁴ Hz. Peygamber’in saç şekillerinin oluşmasında bazı dinî, sosyal ve toplumsal hususların etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu hususa örnek olarak Abdullah b. Abbas’tan nakledilen bir haber şu şekildedir: “Resûlullah önceleri başının ön tarafındaki saçını alınının üzerine bırakırdı. Müşrikler ise saçlarını sağ ve sol tarafa ayırırdı. Ehl-i Kitap ise saçlarını alınlarının üzerine doğru sarkıttı. Resûlullah vahiy yoluyla bir emir gelmeyen konularda Ehl-i Kitab’a uygun davranmayı tercih ederdi. Daha sonra Resûlullah bu uygulamadan vaz geçerek saçlarının yarısını sağ, bir yarısını da sol tarafa ayırmaya başladı.”⁵⁵

eş-Şemâil’de Hz. Peygamber’in saç bakımını o günün şartları çerçevesinde ne şekilde yaptığını dair bilgiler mevcuttur.⁵⁶ Örneğin Câbir b. Semure’ye Hz. Peygamber’in saçlarının ağarması hakkında sorulduğunda şu cevabı vermiştir: “Resûlullah saçlarını yağladığı zaman ağarmış saçları görülmezdi. Saçlarına yağ sürmediği zaman da beyazlamış saç telleri görünürdü.”⁵⁷ Hz. Âîşe, Resûlullah’ın saç bakımıyla bizzat ilgilendiğini⁵⁸ “Ben Resûlullah’ın saçını adetli olduğum

⁴² Müslim, “Fedâil”, 96; Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 9.

⁴³ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 106-107.

⁴⁴ Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 9; Tirmizî, “Libâs”, 21; İbn Mâce, “Libâs”, 36.

⁴⁵ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 107-108.

⁴⁶ Buhârî, “Menâkıb”, 23; “Libas”, 35, 68; Müslim, “Fedâil”, 91.

⁴⁷ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 109-110.

⁴⁸ Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 12; Tirmizî, “Libâs”, 39; İbn Mâce, “Libâs”, 36.

⁴⁹ Mehmet Yaşar Kandemir, *Şemâil-i Şerif Şerhi* (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2015), 1/164.

⁵⁰ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 127-129.

⁵¹ Tirmizî, “Tefsir”, 56.

⁵² Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 130-132.

⁵³ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 18; Tirmizî, “Edeb”, 48.

⁵⁴ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 111-113.

⁵⁵ Buhârî, “Menâkıb”, 23; Menâkıbu’l-Ensar, 52; “Libâs”, 70.

⁵⁶ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 125-126.

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned.*, 5/88; Müslim, “Fedâil”, 108; Ebû Abdurrahman b. Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Zinet”, 29.

⁵⁸ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 115.

zamanlarda da tarardım.” ifadeleriyle dile getirmektedir.⁵⁹ Hz. Peygamber’in “saçı olan bakımını yapsın.”⁶⁰ tavsiyesi onun bu konudaki hassasiyetini gösterir niteliktedir. Ayrıca Hz. Peygamber’in saç bakımı konusunda “Sizden birinizin yanınıza şeytan gibi saçı dağınık bir durumda mı yoksa düzgün bir şekilde gelmesi mi daha iyidir?”⁶¹ buyurarak sahabeyi bu konuda uyardığı anlaşılmaktadır. Enes b. Mâlik’in naklettiği rivâyette ise Hz. Peygamber’in saç ve sakal bakımının bir başka boyutuna dikkat çekilmektedir. “Resûlullah saçlarını sık sık yağlar, sakalını da tarardı. Saçlarına yağ sürünce sarığının yağlanmaması için sarığının altına bir bez koyardı. Bu bez yağcının elbisesi gibi olurdu.”⁶² eş-Şemâil’de⁶³ Hz. Peygamber’in saç ve sakalını temizlerken nasıl bir tavır içerisinde olduğuna dair Hz. Aişe’den gelen “Resûlullah her işe sağdan başlamayı severdi. Abdest ve boy abdesti aldığı anda ise sağ eliyle, saçını ve sakalını tarayacağı zaman sağ tarafından, ayakkabısını giymeye de sağ tarafından başlardı.”⁶⁴ rivâyeti nakledilmektedir.⁶⁵ Sürekli saç bakımı ile meşgul olmanın uygun bir davranış olmadığına işaret eden rivâyet Abdullah b. Muğaffel tarafından “Resûlullah sürekli saç tarayıp sakal yağlama ile meşgul olmayı yasakladı. Ancak bunların arada bir yapılmasını da uygun gördü.”⁶⁶ şeklinde nakledilmektedir.

Şemâil’de Hz. Peygamber’in boyayarak saç bakımı yaptığı gibi hususları ihtiva eden rivâyetler mevcuttur.⁶⁷ Örneğin hadis külliyyatının ehemmiyetli kitaplarında yer alan ve sahabeden Ebû Rimse et-Teymî’nin rivâyet ettiği haber şöyledir. “Oğlumla birlikte Resûlullah’ın yanına gittim. O ‘bu senin oğlun mudur?’ şeklinde sordu. Ben de evet o benim oğlumdur, dedim. Bunun üzerine Resûlullah “Şunu biliniz ki oğlun senin yaptığın günah ve hatalardan sorumlu olmadığı gibi sen de onun işlediği fiillerden sorumlu değilsin. Ebû Rimse sözlerine: “O esnada Hz. Peygamber’in saçında kırmızılık gördüm.” şeklinde devam etti.⁶⁸ Müellif Ebû İsa rivâyet hakkında Resûlullah’ın saçını boyadığına dair sahih bir hadis olduğu değerlendirmesini yapmaktadır. Ayrıca ona göre bu konudaki rivâyetler Resûlullah’ın saçının boyanacak kadar beyazlamadığını göstermektedir.⁶⁹

Bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber’in saçlarını kına ile boyadığı hususu yer almaktadır.⁷⁰ Tâbiîn âlimlerinden Katâde, Enes b. Mâlik’e “Resûlullah saçlarını kına ile boyadı mı” şeklinde sorduğunda o da ‘Hz. Peygamber’in saçları kına ile boyayacak kadar beyazlamamıştı. Sadece sakal başlarında birkaç tel saçına ak düşmüştü. Lakin Ebû Bekir (r.a.) ise saç ve sakalı ağardığında onları ‘kına ve ketem’ ile boyardı.” şeklinde karşılık vermiştir.⁷¹ Bu bağlamda Hz. Ömer’in saç ve sakalını sadece kına ile boyadığı hususu⁷² ‘saç ve sakaldaki beyazlık, en iyi şekilde kına ve ketemin karışımından yapılan boyamayla giderilir.’⁷³ rivâyetine dayanmaktadır. Hz. Peygamber’in hangi maddeden olduğuna bakılmaksızın genel anlamda saçlarını boyadığına dair genel kanaatin⁷⁴ hadis

⁵⁹ Buhârî, “Hayz”, 2; “Libas”, 76; Nesâî, “Taharet”, 176, “Hayz”, 21.

⁶⁰ Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 3.

⁶¹ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Şa’ar”, 7.

⁶² Ebu’s-Şeyh, Abdullah b. Muhammed b. Ca’fer b. Hayyan el-Ensârî el-İsfahanî, *Ahlaku’n-Nebî ve adâbühü*, (thk. Sâlih b. Muhammed el-Veneyyan), (Riyâd: Dâru’l-Müslime, 1418/1998), 3/101.

⁶³ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 117-119.

⁶⁴ Buhârî, “Vudû”, 31; “Salât”, 47; Müslim, “Tahâret”, 66; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 41.

⁶⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk., Yusuf Ziya Keskin, “Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Saç Bakımı”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Temmuz–Aralık 2011, 8:16/26, 7-21.

⁶⁶ Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 1; Tirmizî “Libâs”, 22; Nesâî, “Zînet”, 7.

⁶⁷ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 135.

⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/226, 227; Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı, Yayınları, 1413/1992), Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 18; “Diyât”; 2.

⁶⁹ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 136.

⁷⁰ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 122-124.

⁷¹ Buhârî, “Menâkıb”, 23; Müslim, “Fedâil”, 104.

⁷² Buhârî, “Fedâil”, 103.

⁷³ Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 18; Tirmizî, “Libas”, 20.

⁷⁴ Tirmizî, *eş-Şemâilu’l-Muhammediyye*, 137. Tirmizî bu hadisin nakli konusunda şu değerlendirmeyi yapmaktadır: Ebû Avâne bu rivâyeti tabiîn muhaddislerinden Abdullah b. Mevheb’den o da Ümmü Seleme’den nakletmiştir.

rivâyetleri çerçevesinde oluştuğu görülmektedir.⁷⁵ Rivâyetler dikkate alındığında Hz. Peygamber'in ağarmış saçlarını genellikle kına ile boyadığı anlaşılmaktadır. Kına ile ağaran saçların boyandığına dair ayrıntılı bilgiler rivâyetlere yansımış durumdadır.⁷⁶ Örneğin sahabeden Beşir b. Hasâsiyye'nin hanımı Cehdeme bu konuda şöyle bir nakilde bulunmaktadır: "Birgün Resûlullah'ı evinden çıkarken gördüm. Boy abdesti almış, başından damlayan suları eliyle siliyordu. Başında da kınanın kalıntısı vardı."⁷⁷ Diğer rivâyetler dikkate alındığında bu konuda bilgi sahibi olan sahabîler Hz. Peygamber'in saçını kına ve çeşitli maddelerle boyadığı görüşünde ortak fikir sahibidir.⁷⁸

Tirmizî *eş-Şemâilî*'nde Hz. Peygamber'in fizikî yönüyle ilgili hususlara temas ettiği gibi onun sakalı hakkında bilgi veren rivâyetlere de yer vermektedir.⁷⁹ Örneğin Hasan b. Ali'den nakledilen bir rivâyette Resûlullah'ın sakalı ile ilgili "...Sakalı sık ve gürdü..."⁸⁰ nitelemesi yer almaktadır. Hz. Peygamber'in sakalını boyayıp boyamadığına dair farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir. Örneğin İmam Mâlik Resûlullah'ın sakalını boyamadığı görüşünü dile getirmektedir.⁸¹

Sürme kelimesi, göz çevresini ve özellikle kirpik diplerini daha çok siyah olmak üzere çeşitli renklerde boyamak için kullanılan maddelerin genel adıdır.⁸² Hz. Peygamber genel olarak 'ismid' olarak adlandırılan ve Hicaz bölgesinde çokça bulunan ve hafif kırmızıya çalan siyah bir taşla gözlerine sürme çekmiştir. En iyi 'ismid' İsfahan'da bulunmakta ve ona da 'İsfahan sürmesi' denilmektedir. 'Ismid' olarak isimlendirilen sürme taşının göz yaşarmasını kestiği, yaraları iyileştirdiği, göz sinirleri ve kirpiklerini güçlendirdiği, gözün sağlığını koruduğu, göze parlaklık kazandırdığı, gözü güzel gösterdiği ve göze giren yabancı maddeyi dışarı attığı bilinmektedir.⁸³ Bu bağlamda Tirmizî'nin *eş-Şemâilî*'nde⁸⁴ yer verdiği ve Hz. Peygamber'in gözlerine sürme çekmesiyle ilgili rivâyetler de mevcuttur. Örneğin Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir haberde Hz. Peygamber "Gözünüze 'ismid' ile sürme çekiniz. Çünkü 'ismid' göze parlaklık verir, kirpiklerin gür çıkmasını sağlar."⁸⁵ buyurmaktadır. İbn Abbâs Hz. Peygamber'in sürmedanlılığı olduğu, her gece yatmadan önce ondan üç kere sağ, üç kere de sol gözüne sürme çektiği bilgisine yer vermektedir.⁸⁶ Hz. Peygamber'in gözlerine sürme çektiği bilgisine yer veren ve Tirmizî'nin *eş-Şemâilî*'nde yer verdiği sözü edilen rivâyetle aynı içeriğe sahip nakiller de mevcuttur.⁸⁷ Abdullah b. Abbas'ın rivâyetinde bu husus "Resûlullah gece yatmadan önce gözlerine üçer defa sürme çekerdi." şeklinde yer almaktadır. Bu rivâyetin râvilerinden Yezîd b. Harun şu bilgiyi vermektedir: Nebî'nin bir sürmedanlılığı vardı. Gece yatmadan önce ondan gözlerine üçer defa sürme çekerdi."⁸⁸ Tirmizî'nin *eş-Şemâilî*'nde⁸⁹ Hz. Peygamber'in gözüne sürme çektiğine dair rivâyetler yanında bu uygulamayı sahabîlere tavsiye ettiği bilgisi de mevcuttur. Örneğin Câbir b. Abdillâh'tan nakledilen bir rivâyette Resûlullah "Yatağa yatarken gözünüze 'ismid' ile sürme çekmenizi tavsiye

⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/295; İbn Mâce, "Libâs", 32.

⁷⁶ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 138-140.

⁷⁷ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 139-140.

⁷⁸ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 140-141.

⁷⁹ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 51-66.

⁸⁰ İbn Sa'd, *Kitâbu tabakâtü'l-kebîr*, 1/422.

⁸¹ Kandemir, *Şemâil-i Şerif Şerhi*, 1/216.

⁸² İsmail Yalçın, "Sürme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988), 38/169.

⁸³ Kandemir, *Şemâil-i Şerif Şerhi*, 1/244-245.

⁸⁴ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 143-144.

⁸⁵ Ebû Dâvûd, "Tıb", 14; "Libâs", 13; Tirmizî, "Libâs", 23; "Tıb", 9; Nesâî, 28; İbn Mâce, "Tıb", 25.

⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/354; İbn Mâce, "Tıb", 26.

⁸⁷ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 145-147.

⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/354; Ebû Dâvûd, "Tıb", 14; "Libâs", 13; Tirmizî, "Libâs", 23; "Tıb", 9; İbn Mâce, "Tıb", 26.

⁸⁹ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 147.

ederim. Çünkü o göze parlaklık verip, kirpiklerin de gür çıkmasını sağlar.”⁹⁰ Rivâyetler çerçevesinde⁹¹ göz sağlığına katkı sağlayan, onu koruyan maddenin ‘ismid’ olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca rivâyetlerde ‘ismid’in kirpiklerin gür çıkmasına faydalı olduğu bilgisi de yer almaktadır.⁹²

3. Hz. Peygamber’in Giyim-Kuşamı

Hz. Peygamber’in kendi döneminde o coğrafyanın ve kültürün gereğine uygun kıyafetler giydiği muhakkaktır. Onun yaşamış olduğu altmış üç yıllık hayatta bunun örneklerini görmek mümkündür. Hz. Peygamber hem bir beşer hem de Peygamber olarak şık, zarif, temiz elbiseler giymiş ve bu konuda da sahabilere örnek olmuştur. O bazı durumlarda elbise temizliği ve kişinin kendine çeki düzen verme konusunda sahabeyi ve daha sonraki nesilleri uyarmıştır. Ayrıca insanın avret kabul edilen yerlerinin örtülmesi gerektiğine işaret ederek bir toplum içerisine giderken hayvanlara dahi güzel eğerler vurularak yola çıkılması gerektiğine ve kişilerin de elbiseler giymesinin estetik açısından önemine dikkat çekmiştir. Bu husus Hz. Peygamber’den “Sizler kardeşlerinizin yanına gidiyorsunuz, binek hayvanlarınıza güzel eğerler vurun ve güzel elbiseler giyiniz. Öyle ki, yüzdeki ‘ben’ nasıl belli oluyorsa siz de onun gibi insanlar içinde gözde olun. Çünkü Allah çirkin görünüm ile çirkin söz ve davranışı sevmez.”⁹³ şeklinde nakledilen hadis ile dile getirilmekte ayrıca çirkin ve söz davranıştan uzak kalmanın da takva elbisesi olduğu hatırlatılmaktadır.⁹⁴ Bu rivâyette yer alan hususlar Hz. Peygamber’in evrensel anlamda estetiğe verdiği önemi göstermektedir.⁹⁵

Hadisler bağlamında meseleye bakıldığında Hz. Peygamber’in giyim ve kuşamına dair çok sayıda rivâyetin olduğunu söylemek mümkündür. Sadece temel hadis kaynakları dikkate alındığında dahi ‘Kitabu’l-libas’ bölümünde yer alan rivâyetler bu durumu teyit edecek niteliktedir. Ancak bu makalede konu sınırlı bir şekilde ele alınmış ve Tirmizî’nin *eş-Şemâilî*’nde Hz. Peygamber’in giydiği elbise çeşitlerine örnekleme yoluyla temas edilmiştir. Tirmizî’nin *eş-Şemâilî*’nde konuyu açıklama amacına yönelik yer verdiği⁹⁶ Ümmü Seleme tarafından nakledilen “Resûlullah’ın en sevdiği elbise gömlekti.”⁹⁷ rivayeti buna örnektir. Aynı lafızla Ümmü Seleme tarafından rivâyet edilen bir haber “Resûlullah’ın en fazla hoşuna giden elbise gömlekti.”⁹⁸ şeklindedir. Hadis kaynakları dikkate alındığında Resûlullah döneminde genel olarak ‘izar ve ridâ, hibera, cübbe, mırt (aba), hamîsa, kamîs, burnus, sirval/şalvar, sarık ve kalensöve gibi elbise ve başlıklar giyilmiştir.⁹⁹ O da kendine uygun farklı kıyafetlerden bazılarını giymiştir. Bütün bunları yaparken yaşadığı toplumun örfünü ve dinî hassasiyetleri göz önünde bulundurmuştur.

Hz. Peygamber’in elbiselerinde hem bedenine uygunluk hem de estetik açısından başkalarına örnek olabilecek tarzların olduğunu söylemek mümkündür. Tirmizî’nin *Şemâilî*’nde yer verdiği¹⁰⁰ ve kadın sahabilerden Esmâ bnt. Yezîd’den nakledilen bir haberde “Resûlullah’ın gömleğinin kolu

⁹⁰ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 14; “Libas”, 13; Tirmizî, “Libâs”, 23; “Tıb”, 9; Nesâî, “Zînet”, 28; İbn Mâce, “Tıb”, 25.

⁹¹ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 148.

⁹² Ebû Dâvûd, “Tıb”, 14; “Libas”, 13; Tirmizî, “Cenâiz”, 18; “Tıb”, 9; Nesâî, “Zînet”, 28.

⁹³ Ebû Dâvûd, “Libas”, 25.

⁹⁴ İlyas Canikli, *Hz. Peygamber’in Fiillerinin Güncel Değeri* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023), 102-103.

⁹⁵ Bu konuda Hüseyin Akyüz, *Nebevî Öğretide Estetik Anlayış* (Ankara: Fecr Yayınları, 2016) kitabında ayrıntılı bilgi mevcuttur.

⁹⁶ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 150-151.

⁹⁷ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 3; Tirmizî, “Libâs”, 28; İbn Mâce, “Libâs”, 8.

⁹⁸ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 3; Tirmizî, “Libâs”, 28; İbn Mâce, “Libâs”, 8.

⁹⁹ Haydar Güngör, “Hz. Peygamber (s.a.s) Döneminde Kullanılan Kıyafetler”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, güz 2016, 4/8, 4: 48-68, 50-64.

¹⁰⁰ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 154-155.

bileğine kadar uzanırdı.”¹⁰¹ bilgisi yer almaktadır. Bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber’in gömleğinin düğmesiz olduğuna dair bilgiler mevcuttur. Tabiîn fukahâsından Muaviye b. Kurre’nin, sahabeden babası Kurre b. İyâs’tan naklettiği haber şu şekildedir: “Müzeyne kabilesinden bir toplulukla birlikte biat etmek için Resûlullah’ın huzuruna çıktım. Gömleğinin yakası düğmesizdi. Elimi gömleğinin yakasından soktum ve peygamberlik mührüne dokundum.”¹⁰²

Hz. Peygamber’in değişik zamanlarda farklı elbiseler giydiğine dair¹⁰³ Enes b. Mâlik’ten nakledilen rivâyet ise şu şekildedir: “Resûlullah hastalanmıştı. Usame b. Zeyd’e dayanarak Mescid’e geldi. O sırada omuzları üzerinde ‘sevb-i kıtrî’/Katar yapımı bir elbise vardı. O şekilde cemaate namaz kıldırıldı.”¹⁰⁴ Bir başka rivâyette ise Hz. Peygamber’in Şam’a özgü bir kıyafet giydiği bilgisi yer almaktadır.¹⁰⁵ Örneğin sahabî Muğîre b. Şu’be şöyle demiştir: “Resûlullah yenleri dar bir Rûmiyye/Şam cübbesi giymişti.”¹⁰⁶ Bu rivâyet Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim gibi hadis kitaplarında da yer almaktadır.¹⁰⁷ Elbette hadis kaynakları esas alınarak bu ve benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak konunun anlaşılması açısından bu kadarının yeterli olacağı düşünülmektedir. Sözü edilen rivayetler çerçevesinde; onun dinin temel kurallarına aykırı olmayan, kendi toplumunda ve yakın coğrafyasında bildiği elbise çeşitlerini giymekte bir sakınca görmediği, kendisi giydiği gibi sahabeye de bunları yasaklamadığı anlaşılmaktadır.

Tirmizî’nin *eş-Şemâilî*’nde yer verdiği¹⁰⁸ ve Hz. Peygamber’in giydiği elbiselerin rengine dair bilgi hadis kitaplarında mevcuttur.¹⁰⁹ Örneğin Enes b. Mâlik’ten rivâyet edilen bir haberde “Resûlullah giydiği elbiseler içerisinde en çok yeşil, kırmızı çubuklu Yemen kumaşından/hibreden yapılmış olanı severdi.”¹¹⁰ Hz. Peygamber’in kırmızı elbise giydiği ile ilgili Ebû Cuhayfe’den nakledilen rivâyet ise “Nebî’yi kırmızı bir elbise içinde gördüm...”¹¹¹ şeklindedir. Bu hususta Tirmizî’nin eserinde yer verdiği¹¹² ve Bera b. Âzîb’ten rivâyet edilen haber de şöyledir: “Kırmızı elbise içinde Resûlullah’tan daha güzel bir kimse görmedim. Neredeyse saçları omuzlarına geçecek kadar uzundu.”¹¹³ *eş-Şemâilî*’de yer alan¹¹⁴ ve sahabeden Ebû Rims’in naklettiği bir haber ise “Nebî’yi iki parçadan oluşan yeşil çubuklu bir elbise içinde gördüm.”¹¹⁵ şeklindedir.

Tirmizî, *eş-Şemâilî*’de kırmızı ve yeşil elbise dışındaki renklere olan elbiselere de işaret eden rivâyetlere yer vermiştir.¹¹⁶ Örneğin Abdullah b. Abbas’tan rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber “Size beyaz elbise giymenizi tavsiye ederim. Hayatta olanlarınız beyaz elbise giysin. Vefat edenlerinizi de beyaz kefene sarınız. Çünkü beyaz elbise, elbiselerinizin en iyisidir.”¹¹⁷

¹⁰¹ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 3; Tirmizî, “Libâs”, 28.

¹⁰² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/434; 4/19; 5/35; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 23; İbn Mâce, “Libâs”, 11.

¹⁰³ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 158-159.

¹⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/239, 256, 256, 281.

¹⁰⁵ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 173.

¹⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/249, 251, 254; Tirmizî, “Libâs”, 30.

¹⁰⁷ Buhârî, “Vudû”, 48; “Salât”, 7; “Cihâd”, 90; “Meğâzî”, 81; “Libâs”, 10; Müslim, “Tahâret”, 75, 77, 79.

¹⁰⁸ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 164.

¹⁰⁹ Hüseyin Akyüz, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2014), 373-397 başlığındaki makalede Hz. Peygamber’in giydiği elbiselerin renkleri konuşursa ayrıntılı bilgi mevcuttur.

¹¹⁰ Buhârî, “Libâs”, 18; Müslim, “Libâs”, 32-33; Tirmizî, “Libâs”, 45. Kur’ân’da da yeşil renk elbiseye vurgu yapan âyetler mevcuttur. “...ince ve kalın dîbâdan yeşil elbiseler giyecekler...” âyeti buna örnektir. (Kefh, 18/31)

¹¹¹ Müslim, “Salât”, 249; Tirmizî, “Salât”, 144.

¹¹² Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 166-167.

¹¹³ Buhârî, “Menâkıb”, 23; “Libâs”, 35,68; Müslim, “Fedâil”, 91.

¹¹⁴ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 168.

¹¹⁵ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 18; “Teraccül”, 18; Tirmizî, “Edeb”, 48; Nesâî, “Salâtu’l-ideyn”, 16.

¹¹⁶ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 170.

¹¹⁷ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 14; “Libâs”, 13; Tirmizî, “Cenâiz”, 18; “Edeb”, 46; Nesâî, “Zînet”, 98; İbn Mâce, “Libâs”, 5.

tavsiyesinde bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in beyaz elbise giyme tavsiyesi¹¹⁸ farklı hadis kaynaklarında yer almaktadır. Örneğin Semure b. Cundeb'ten nakledilen bir haberde Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "Beyaz elbise giyiniz. Çünkü o daha temiz ve güzel gösterir. Vefat edenlerinizi de beyaz kefene sarınız."¹¹⁹

eş-Şemâil' de yer verilen¹²⁰ ve Hz. Peygamber'in zikredilen elbise renkleri dışında siyah elbise giydiğine dair rivâyetler de mevcuttur. Örneğin Hz. Âişe'den rivâyet edilen bir haber i "Resûlullah bir sabah siyah kıldan yapılmış, üzerinde desenleri bulunan, uzun ve geniş bir elbise giyerek evden çıktı."¹²¹ şeklindedir. Bazı rivâyetlerde de Hz. Peygamber'in imkanlar çerçevesinde giymiş olduğu elbiselerin niteliği ön plana çıkmaktadır.¹²² Örneğin kadın sahabilerden Kayle bnt. Mahreme'nin bu hususta naklettiği rivâyet şöyledir: "Ben Nebî'yi bütün vücudunu örten bir elbise içinde gördüm. Zağferan ile boyanmış bu elbisenin rengi iyice solmuştu."¹²³ Örnek verilen rivâyetler dikkate alındığında Rasûlullah'ın zaman ve duruma göre farklı renklerde elbiseler giydiği anlaşılmaktadır. Bu konuda onun 'sadece şu rengi giymek zorunludur.' gibi zorlaması söz konusu olmamıştır. Örneğin İmam Malik (ö. 179/795) gibi şahsiyetler daha sonraki dönemlerde elbiselerin renk bakımından ne gibi niteliklere sahip olması gerektiğiyle ilgili İslam'ın belirlediği çerçeve içerisinde kalarak bazı değişiklikleri uygun görmüştür.¹²⁴

Hz. Peygamber'in sarığı üzerinden onu örnek almak amacıyla farklı tartışmaların yapıldığı herkesçe malumdur. Buradaki tartışmanın odak noktasını Resûlullah sarık takmış mıdır, yoksa takmamış mıdır? soruları oluşturmamaktadır. Hadis kaynakları göz önünde alındığında konunun tartışmaya mahal vermeyecek kadar açık olduğu görülür. Günümüzde rivâyetler çerçevesinde yapılan çalışmalar bu durumu ortaya koyar niteliktedir.¹²⁵ Tirmizî'nin *eş-Şemâil'*nde Hz. Peygamber'in sarığıyla ilgili rivâyetlerin yer aldığı görülmektedir.¹²⁶ Bu konuda Cabir b. Abdillâh'tan nakledilen "Nebî fetih günü Mekke'ye başında siyah bir sarıkla girdi."¹²⁷ rivâyeti örnek teşkil etmektedir. Resûlullah'ın sarığının mahiyetiyle ilgili Amr b. Hureys'in naklettiği aynı içerikteki rivâyette ise "Rasûlullah'ın başında siyah bir sarık gördüm."¹²⁸ ibaresi yer almaktadır. Elbette o dönemde Hz. Peygamber'in sarık sarmada nelere dikkat ettiği ve amacı arasında neler olduğuna dair kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Örneğin İbn Kayyım el-Cevziyye (ö. 751/135), Resûlullah'ın sarmış olduğu sarığın büyüklüğü hakkında bilgiler vermektedir. Ona göre Hz. Peygamber'in sarığı kolay bir şekilde taşıyabilmesi, onun başına ağırlık vermemesi, başı sıcak ve soğuktan koruma özelliğine sahip olması gibi hususlar ön plana çıkmaktadır.¹²⁹ Bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber'in sarığı nasıl kullandığı bilgisi mevcuttur. Örneğin Müslim'in *Sahîhi'*nde yer alan bir rivâyette "Rasûlullah'ın başındaki siyah bir sarığın iki ucunu iki kürek kemiğinin arasına sarkıtmış şekilde minberde duruşu hala gözümün önündedir."¹³⁰ hususuna temas edilmektedir.

¹¹⁸ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 171.

¹¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/13, 17-19; Tirmizî, "Edeb", 46; İbn Mâce, "Libâs", 5.

¹²⁰ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 172-173.

¹²¹ Müslim, "Libâs", 36; "Fedâilü's-sahabe", 61; Ebû Dâvûd, "Libâs", 5; Tirmizî, "Edeb", 49.

¹²² Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 168.

¹²³ Tirmizî, "Edeb", 50.

¹²⁴ Veli Tatar, *Sosyokültürel Bağlamda Hadis Tasnifi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2023), 44.

¹²⁵ Güngör, "Hz. Peygamber (s.a.s) Döneminde Kullanılan Kıyafetler", 50-64.

¹²⁶ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 227-228.

¹²⁷ Müslim, "Hac", 451; Ebû Dâvûd, "Libâs", 23; Tirmizî, "Libâs", 11; Nesâî, "Zînet", 109; İbn Mâce, "Cihâd", 22; "Libâs", 14.

¹²⁸ Müslim, "Hac", 451; Nesâî, "Zînet", 109; İbn Mâce, "Libâs", 14.

¹²⁹ Kandemir, *Şemâil-i Şerif Şerhi*, 1/431. (İbn Kayyım *el-Cevziyye*, *Zâdu'l-meâd*, 4/218'ten naklen)

¹³⁰ Müslim, "Hac", 453. Ayrıca bu konuda Ebû Dâvûd, "Libâs", 21; Nesâî, "Zînet", 110; İbn Mâce, "Cihâd", 22. gibi kaynaklara bakılabilir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in başındaki siyah bir sarıkla halka konuşma yaptığı da kaynaklarda mevcuttur.¹³¹

4. Hz. Peygamber'in Güzel Koku Sürünmesi

İlk insan Hz. Âdem'den günümüze kadar insanlık tarihi göz önünde bulundurulduğunda o günün imkânları çerçevesinde güzel giyinmeye ve buna bağlı olarak da güzel koku kullanılmaya önem verildiği görülmektedir. Aynı şekilde Resûlullah'ın hayatında ve çevresine yaptığı öğütlerde yakışanı ve temiz giyinmeden sonra güzel kokuya verdiği önem dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'in imkanlar elverdiğince güzel giyinme ve güzel koku sürünme konusundaki tavsiyelerinin o dönemde ne ifade ettiği günümüzde kadın ve erkeğin bu tavsiyeleri ne şekilde anlaması gerektiği hususu önemli bir yer tutar. Güzel giyinmek, süslenmek ve güzel koku sürünmek insanlık tarihi kadar eskidir. Dolayısıyla hadis kitaplarında güzel koku hakkında rivayetler de mevcuttur. Tirmizî *eş-Şemâilî*'nde Hz. Peygamber'in güzel koku sürünmesi ile ilgili rivâyetlere yer vermiştir.¹³² Tabîinden Sümâme b. Abdillâh "Enes b. Mâlik kendisine ikram edilen kokuyu reddetmeyip Nebî de kendisine sunulan güzel kokuyu reddetmezdi."¹³³ rivâyetini nakletmektedir. Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen haber de ise Hz. Peygamber'in "Kendisine güzel koku ikram edilen kimse onu reddetmesin."¹³⁴ öğüdü yer almaktadır. Tirmizî'nin *eş-Şemâilî*'nde yer verilen rivâyette¹³⁵ yastık, güzel koku ve süt reddedilemeyecek üç hediye arasında yer almaktadır. Örneğin Abdullah b. Ömer Rasûllah'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Üç hediye reddedilmez. Yastık, güzel koku ve süt."¹³⁶ Ayrıca Hz. Peygamber kendisine sunulan hediyeyi kabul ettiği gibi daha değerli bir hediye ile karşılık verirdi. O hediyeleşme yoluyla kişiler arasındaki sevginin artacağına, kalpteki kin ve nefretin yok olacağına inanırdı.¹³⁷ Hz. Peygamber güzel koku ikram edildiğinde reddedilmemesi gerektiği konusunda 'reyhan' ismini zikrederek özel bir vurgu yapmaktadır. Tirmizî'nin *eş-Şemâilî*'nde yer verdiği söz konusu rivâyet¹³⁸ Ebû Osman en-Nehdî tarafından şu şekilde nakledilmektedir: "Birinize 'reyhan' ikram edildiğinde onu reddetmeyip alınız. Çünkü 'reyhan' cennetten çıkmıştır."¹³⁹ Hz. Peygamber'in güzel koku konusundaki özendirici sözleri elbette değerlidir. Günümüzde kokuların nelerden yapıldığı, içeriğinde hangi maddelerin yer aldığı, dini hassasiyeti olan kadın ve erkeğin hangi ortamda koku kullanabileceği gibi hususlar meselenin diğer bir tarafıdır. Hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in güzel kokuyu övmesini, uygun zaman ve mekânlarda kullanmayı teşvik etmesini doğru bir şekilde anlamak önemlidir. Kadın ve erkeğin dinî hassasiyetleri göz önünde bulundurarak bu konuda da ölçülü davranmayı öncelemeleri, Hz. Peygamber'in sünnetine uymanın başka bir yönüdür.

Resûlullah söz ve uygulamalarıyla güzel kokuyu ve onun ikramını teşvik ederken kadın ve erkeğin koku kullanırken nelere dikkat etmesi gerektiği ile ilgili de tavsiyelerde bulunmuştur. Bu hususun işaret edildiği rivâyete Tirmizî *eş-Şemâilî*'nde yer vermiştir.¹⁴⁰ Örneğin Ebû Hüreyre'den nakledilen bir haberde bu husus "Erkeklerin kullanacağı güzel koku rengi görülmeyen fakat

¹³¹ Müslim, "Hac", 452.

¹³² Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 352.

¹³³ Buhârî, "Hibe", 9; "Libas", 80; Tirmizî, "Edeb", 37; Nesâî, "Zînet", 74.

¹³⁴ Ebû Dâvûd, "Teraccül", 6.

¹³⁵ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 353.

¹³⁶ Tirmizî, "Edeb", 37.

¹³⁷ Mâlik, *el-Muvatta*, "Hüsnu'l-Hulk", 16; Tirmizî, "Velâ", 6.

¹³⁸ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 355-356.

¹³⁹ Tirmizî, "Edeb", 37.

¹⁴⁰ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 354.

kendisinin hissedebileceği, kadınların kullandığı güzel koku ise kokusu başkalarınca hissedilmeyen fakat rengi görülen cinsten olmalıdır.”¹⁴¹ şeklinde yer almaktadır.

5. Hz. Peygamber’in Yeme-İçme Adabı

Hz. Peygamber’in diğer insanlar gibi beşer olması yönüyle yemesi ve içmesinin, hangi yiyecekleri sevdiğinin, hangilerini sevmediğinin onun sünnetine uymak ya da sünneti terk etmek anlamına gelip gelmediği meselesi geçmişte olduğu gibi günümüzde de tartışılan bir konudur. Hz. Peygamber’in yaptığı her davranışı sünnet zannederek bununla dindarlık arasında bir ilişki olduğunu düşünmek, evrensel İslam Peygamber’i tasavvuru ve misyonu açısından ciddi yanlış anlamlara ve sorunlara kapı aralaması söz konusu olabilir. Aslında sözü edilen sorunun temelinde Kur’ân’ın Hz. Peygamber’in beşerî ve vahiy alan yönüne yaptığı vurgunun Müslümanlar tarafından pek dikkate alınmaması yatmaktadır. Kur’ân’da, Hz. Peygamber de dâhil Müslüman bir beşerin yeme içme hususunda hangi sınırları gözetmesi ve bu hususta nasıl bir yol izlemesi ve serbest olan alan içerisinde ne şekilde hareket etmesi gerektiği açıkça yer almaktadır. Âyetler dikkate alındığında Allah’ın verdiği rızık ve nimetlerin bir kısmının helal olduğu bir kısmının da haram olduğu anlaşılmaktadır. Kur’ân bu hususa “De ki: Allah’ın size indirdiği rızıktan bir kısmını helâl, bir kısmını da haram bulmanıza ne dersiniz? De ki: Allah mı size izin verdi, yoksa Allah’a iftira mı ediyorsunuz?”¹⁴² şeklinde temas edilmektedir. Ayrıca bir kısım âyetlerde ‘helal ve temiz’ olan şeyleri yeme hususuna dikkat çekilmektedir. “Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helâl ve temiz olanlarından yiye, şeytanın peşine düşmeyin; zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır.”¹⁴³ âyetinde ve daha birçok âyette bu durum açıkça yer almaktadır. Bazı âyetlerde temiz ve helal olana işaret edildikten sonra özel yetiştirilen avcı hayvanların yakalayıp getirdiği hayvanların etlerinin yenilip yenilemeyeceği durumu da yer almaktadır. “Kendileri için nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar; de ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helâl kılınmıştır. Allah’ın size öğrettiğinden öğretilip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yiye ve üzerine Allah’ın adını anın/besmele çekin. Allah’tan korkun. Allah’ın hesabı pek çabuktur.”¹⁴⁴ âyetinde bu husus tartışmaya mahal bırakmayacak kadar açıktır.¹⁴⁵

Tirmizî’nin *eş-Şemâilî*’nde¹⁴⁶ Hz. Peygamber’in çağının örfüne uygun yemek yeme şeklini ifade eden rivâyetler mevcuttur. Resûlullah, döneminin insanı olduğu için dinin temel değerlerine aykırı olmayan konularda toplumun örfüne muhalefet etmemiştir. Örneğin Kâ’b. b. Mâlik’ten nakledilen rivâyette “Resûlullah yemek yedikten sonra parmaklarını üçer defa yalardı.”¹⁴⁷ bilgisi mevcuttur. Metin bakımından aynı rivâyet Enes b. Mâlik tarafından değişik kaynaklarda nakledilmiştir.¹⁴⁸ Bir diğer rivâyette Hz. Peygamber yemek yeme şekli ile ilgili “Bir kimse tabaktan yemek yedikten sonra onu yalarsa o tabak Allah’tan bağışlanmasını ister.”¹⁴⁹ tavsiyesinde bulunmaktadır. Gerek Hz. Peygamber’in yemek yedikten sonra parmaklarını üçer defa yaladığı ve gerekse tabağı iyice temizlercesine yemeği yediği ilgili rivâyetlerde vurgu yapılan hususların elbette bir anlamı vardır. Rivâyetlere yansıyan yemek yeme şekilleri dinî olmayıp örfi bir

¹⁴¹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 48; Tirmizî, “Edeb”, 36.

¹⁴² Yunus, 10/59.

¹⁴³ Bakara, 2/168. Ayrıca bu konuda şu gibi âyetleri göz önünde bulundurmak gerekir. “Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiye, eğer siz yalnız Allah’a kulluk ediyorsanız O’na şükredin.” (Bakara, 2/172); “Allah’ın size helâl ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiye ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah’tan korkun.” (Mâide, 5/88.); “Artık, Allah’ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yiye, eğer gerçekten yalnız Allah’a ibadet ediyorsanız, onun nimetine şükredin.” (Nahl, 16/114.)

¹⁴⁴ Mâide, 5/4.

¹⁴⁵ Canikli, Hz. Peygamber’in Fiillerinin Güncel Değeri, 92-93.

¹⁴⁶ Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, 254.

¹⁴⁷ Müslim, “Eşribe”, 131.

¹⁴⁸ Müslim, “Eşribe”, 136; Ebû Dâvûd, “Et’ime”, 49; Tirmizî, “Et’ime”, 11.

¹⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/76; Tirmizî, “Et’ime”, 11; İbn Mâce, “Et’ime”, 10; Dârimî, “Et’ime”, 7.

durumdur. Yemek yenen kabın temizlenircesine yemeğin yenmesi hususu ise israfı önleme amacına yönelik yapılan bir tavsiyedir. Bu durumu Hz. Peygamber'in yemek yeme hususundaki evrensel bir sünneti kabul etmek de mümkün değildir. Resûlullah'ın yeme içmedeki helallik ve haramlık ölçüsünü belirleyen temel kıtas Kur'ân'dır. Ondan sonraki dönemlerde ve günümüzdeki Müslümanlar onun yeme içmede takip ettiği yolu göz önünde bulundurmuş ve onu bu yönü ile de örnek almıştır. Kur'ân ve sahih rivâyetler göz önünde bulundurulduğunda yeme ve içmenin temel sünneti; rızkı helal yoldan kazanmak, kul hakkı yememek, yemeğe Allah'ın adını anarak başlamak/besmele çekmek ve her zaman şükür gereği yemekten sonra da Allah'a verdiği nimetler için hamd etmektir. Hz. Peygamber'in yediği ve sevdiği yiyecekleri yemek ve sevmek yolunu tutarak onun sünnetine uyulduğunu kabul etmek duygusal bir rahatlamanın ötesinde Hz. Peygamber'in evrensel sünneti/uygulaması ile ilişkili bir durum değildir.¹⁵⁰

eş-Şemâil' de yer alan bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber'in yemek yerken oturuş şekli hakkında bilgi mevcuttur.¹⁵¹ Sahabeden Ebû Cuhayfe'den rivâyet edilen bir haberde Resûlullah "Ben bir yere dayanarak yemek yemem."¹⁵² diyerek yemek esnasında oturuş şeklini ifade etmiştir. İlk etapta bu rivâyete anlam bakımından zıt olarak görülen bir diğer rivâyet *Şemâil'* de yer almaktadır.¹⁵³ Tabiîn muhaddislerinden Mus'ab b. Suleym'in Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiği haber şu şekildedir. "Bir defasında Resûlullah'a hurma getirilmişti. O açlık nedeniyle son derece güçsüz düştüğü için hurmaları yaslanarak yedi."¹⁵⁴ Hz. Peygamber'in yemek yemedeki tavsiye ettiği ölçüsü bazı rivâyetlerde yer almaktadır. Örneğin onun "İnsan, midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır. Halbuki insana kendini ayakta tutacak bir lokma yeter. Şâyet çok yemek yemesi gerekirse midenin üçte biri yemeğe, üçte biri içmeğe ve üçte biri de nefes alıp vermeye ayrılmalıdır."¹⁵⁵ tavsiyesi çağlar üstü evrensel bir niteliğe sahiptir. Kanaatimizce günümüzde sağlık açısından Hz. Peygamber'in bu öğüdünü yeme-içme hususunda sünnet kabul edip uygulamaya sokmak elzem bir durumdur.

eş-Şemâil' de¹⁵⁶ Hz. Peygamber'in yediği ekmek ve yemeğin mahiyetine dair rivâyetler de mevcuttur. Örneğin Hz. Aişe'den nakledilen bir rivâyette "Muhammed'in ailesi, o Allah'a kavuşuncaya kadar iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyurmadı."¹⁵⁷ bilgisi yer almaktadır. Hz. Aişe'nin rivâyet ettiği diğer haberde ise "Muhammed ve ailesi, o Allah'a kavuşuncaya kadar üç gün art arda buğday ekmeğiyle karnını doyurmadı."¹⁵⁸ denilmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in yediği yemek hakkında Hz. Aişe'den nakledilen bir rivâyet şöyledir: "Muhammed ve ailesi bir günde iki öğün yemek yememiştir. Yediklerinde ise bu öğünlerinden birinde sadece kuru hurma yemiştir."¹⁵⁹ Tabiîn muhaddislerinden Suleym b. Âmir, sahabeden Ebû Umâme el-Bâhilî'den şöyle işittim, demektedir: "Resûlullah ve Ehl-i Beyti'nin sofrasında arpa ekmeği dahi artmazdı."¹⁶⁰ Hz. Aişe'nin nakline göre "Hz. Peygamber vefat ettiği zaman evimin rafında arpa ekmeğinden başka bir şey yoktu."¹⁶¹ bilgisi dikkat çekmektedir. Örnek verilen bu rivâyetler dahi Hz. Peygamber ve ailesinin ne denli bir yiyecek kısıtlılığı içerisinde olduğunu gösterir. Bu rivâyetler göz önüne alındığında yemek ve ekmek tüketiminde ne kadar titiz

¹⁵⁰ Canikli, Hz. Peygamber'in Fiillerinin Güncel Değeri, 101-102.

¹⁵¹ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 256-257.

¹⁵² Buhârî, "Et'ime", 13; Ebû Dâvûd, "Et'ime", 16; Tirmizî, "Et'ime", 28.

¹⁵³ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 258.

¹⁵⁴ Müslim, "Et'ime", 148; Ebû Dâvûd, "Et'ime", 16.

¹⁵⁵ Tirmizî, "Zühd", 47; İbn Mâce, "Et'ime", 50.

¹⁵⁶ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 259.

¹⁵⁷ Müslim, "Zühd", 22; Tirmizî, "Zühd", 38; İbn Mâce, "Et'ime", 49.

¹⁵⁸ Buhârî, "Eymân", 22; Müslim, "Zühd", 22.

¹⁵⁹ Buhârî, "Rikâk", 17; Müslim, "Zühd", 25.

¹⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/253; Tirmizî, "Zühd", 38.

¹⁶¹ Buhârî, "Fardu'l-Humûs", 3; "Rikâk", 16; Müslim, "Zühd", 27.

davranılması ve ihtiyaçtan fazlasını ise israf etmeden ölçülü hareket edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Tirmizî'nin *eş-Şemâilî*'nde yer verdiği rivâyette¹⁶² Hz. Peygamber ve ailesinin bazı zamanlar hiçbir yemek ekmek bulamadığına dair bilgiler mevcuttur. Örneğin Abdullah b. Abbas bu konuda "Resûlullah ve ailesinin art arda birkaç gece akşam yemeği yemeden aç yattıkları olurdu. Onlar genellikle arpa ekmeği yerlerdi."¹⁶³ şeklinde bir nakilde bulunmaktadır. Başta Hz. Peygamber ve ailesi olmak üzere o zamanda insanların nasıl bir yokluk içerisinde olduğunu sahabeden Sehl b. Sa'd kendisine sorulan bir soruya verdiği cevapta yer almaktadır. Ona "Resûlullah elekten elenerek kepeğinden arındırılmış has undan yapılmış ekmek hiç yedi mi? diye soruldu. O da "Resûlullah vefat edene kadar elekten elenmiş has un görmedi." cevabını verdi. Daha sonra Sehl'e bir soru daha soruldu. 'Resûlullah zamanında siz un eleği kullanılır mıydınız? Sehl de şöyle cevap verdi. "Hayır biz elek nedir bilmezdik" dedi. Sonra ona 'Siz arpa unundan nasıl ekmek yapardınız? sorusu yöneltilince o da şöyle cevap vermiştir: 'Biz arpa ununu savururduk. Kepeğin uçanı uçardı, kalanını ise hamur yapardık."¹⁶⁴

Tirmizî'nin eserinde yer verdiği¹⁶⁵ ve Hz. Peygamber'in yemek yeme durumunu özetleyen tabîin muhaddislerinden Mesrûk şöyle ifade etmektedir: "Hz. Aişe'nin ziyaretine gitmiştim. Hizmetinde bulunan kimseye benim için yemek getirmesini söyledi. Sonra da 'yemek yedikten sonra içimden ağlamak gelir. Ben de mutlaka ağlarım, dedi. Ben de ona 'her yemekten sonra neden ağlarsınız?' diye sorduğumda bana şu cevabı verdi: "Resûlullah'ın dünyayı bırakıp gittiği durumu hatırlayıp onun için ağlarım. Vallahi o bir günde üst üste iki defa ekmek ve et yiyerek karnını doyurmadı."¹⁶⁶ Hz. Peygamber'in bazı zamanlarda yiyecek bulduğu halde onu toplumun fakirleriyle paylaştığını ve onları öncelediğini göz önünde bulundurmak gerekir. Sözü edilen rivâyetler, Hz. Peygamber'in yaşamış olduğu dönemde yemek ve ekmek bakımından sahip olduğu imkanların sınırı ve durumu hakkında bilgiler vermektedir. Yeter derecede az yemek makbul kabul edilse de arpa ekmeği yemek veya aç yatmanın Hz. Peygamber'in evrensel sünneti olduğu düşüncesiyle hareket etmek doğru bir yaklaşım değildir. *eş-Şemâilî*'de¹⁶⁷ Hz. Peygamber'in neyin üzerinde yemek yediğine dair rivâyetler de mevcuttur. Örneğin Enes b. Mâlik'ten nakledilen bir rivâyette "Allah'ın nebisi ne masa üzerinde ne de kâse gibi bir şeyin içerisinde yemek yedi. Ona has undan ekmek de yapılmadı."¹⁶⁸ denilmektedir. Çağın değişen şartlarına göre masa gibi değişik ev eşyaları üzerinde yemek yemenin sünnete muhalif davranmak anlamına geldiği, ilk dönemde olduğu gibi yer sofrasında yemek yemenin ise sünnete ittiba olarak düşünülmesi Hz. Peygamber'in sünnetini öz olarak anlayamama manasına geldiğini söylemek mümkündür. Hz. Peygamber'in hayatı göz önüne alındığında o zor şartların gerektirdiği hayatı yaşamış ve sahabeden ihtiyaç sahipleri olduğunda her zaman onlara öncelik vermiştir. Elbette onun ve benzer davranışlarının evrensel bir uygulama olarak kabul edilmesi Hz. Peygamber'in sünnetindeki hikmetin anlaşılması sonucunu getirir.

Sonuç

Hz. Peygamber'in yüz ve bedeni ile ilgili rivâyetlerde yer alan hususlar onun elinde olmayan yaratılıştan gelen özelliklerindendir. Bunlarda evrensel anlamda onun sünnetinin örnek

¹⁶² Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 261.

¹⁶³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/255, 373; İbn Mâce, "Et'ime", 49; Tirmizî, "Zühd", 38.

¹⁶⁴ Buhârî, "Et'ime", 23; Tirmizî, "Zühd", 38; İbn Mâce, "Et'ime", 44.

¹⁶⁵ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 265-266.

¹⁶⁶ Tirmizî, "Zühd", 38.

¹⁶⁷ Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, 263-265.

¹⁶⁸ Buhârî, "Et'ime", 8; "Rikâk", 16; Tirmizî, "Et'ime", 1.

alınabilecek bir yönü yoktur. Aynı durum, Hz. Peygamber'in kaşının görünümü ve öfkesi, yüzünün güzelliği, ön dişlerinin seyrekliği ve Hz. Peygamber'in boynunun güzelliği için de söz konusudur. İnsanı Allah (cc) katında değerli kılan husus; onun fizikî ya da suret güzelliği olmayıp onun davranışlarıyla bütünlüşen nebevi ahlaka dayanan söz ve davranışlardır.

Hz. Peygamber'in saç ve saçındaki beyazlar, saç bakımı, saçlarını boyaması, sakalı, gözlerine sürme çekmesi gibi hususlar dinî olmayıp daha çok Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemin kültürel yapısını yansıtan konulardır. Resûlullah'ın saç bakımıyla ilgili uygulama ve tavsiyelerinin dinin temizlik ilkeleri bağlamında evrensel bir niteliği vardır. Bir kimsenin Hz. Peygamber'in saç modeli ve rengini esas alarak kendi saçlarını buna benzetmesinin evrensel sünnet açısından bir kıymetinin olmadığı açıktır.

Hz. Peygamber'in giyim-kuşamı ve onun giydiği elbise çeşitleri, elbiselerin şekli, giydiği elbiselerin renkleri ve sarığının niteliklerinin yer aldığı rivâyetlerdeki hususların bir kısmını o zamanın kültürü çerçevesinde kabul etmek, Hz. Peygamber'in sünnetini doğru anlamak bakımından daha sağlıklı görünmektedir. Elbisenin şekli, rengi ve yapıldığı madde kültürden kültüre değişse de Resûlullah kendi şahsiyetine yakışan, kültürel değerlerine uygunluk arz eden farklı renk ve şekildeki kıyafeti giymiştir. Giyimde temel ilkenin elbiseye helal yoldan kazanılan gelire sahip olunması, kadın ve erkek elbisesinin farkının göz önünde bulundurulmasıdır.

Her toplumda olduğu gibi Müslüman toplumlarda da güzel kokunun inkâr edilemeyecek bir yeri vardır. Kadın ve erkeğin abartmadan, dinin belirlemiş olduğu sınırlar içerisinde, içinde bulunduğu şart ve ortamı göz önünde bulundurarak kendisine uygun kokuyu kullanmasında herhangi bir dinî sakınca olmadığı gibi Hz. Peygamber tarafından da övüldüğü görülmektedir. Kadın ve erkeğin kokuyu, cinselliği harekete geçiren bir unsur olarak düşünmesi ve bunu rivayetler yoluyla meşrulaştırması Hz. Peygamber'in tasvip ettiği bir davranış değildir.

Hz. Peygamber'in yeme-içme adabı, yemek yeme şekli, onun yediği ekmek ve yemeğin niteliği gibi hususlar elbette Müslüman bir birey için kültürü tanıma açısından önemlidir. Hz. Peygamber'in yediği yemekleri tercih etmenin evrensel sünnetle bir ilgisi yoktur. Ancak yemek, ekmek çeşitleri zaman ve coğrafyaya göre değişse de Resûlullah'ın yeme içme adabının evrensel bir boyutu da vardır. Rasûlullah'ın şemâilini bu yönüyle de göz önünde bulundurmak gereklidir. O zamanın şartları çerçevesinde Hz. Peygamber'in yediği yiyecekleri yemekle muttaki bir Müslüman olunacağı düşüncesiyle hareket etmek, onun şemâilini ve sünnetini Kur'an esaslarına göre anlamamak manası içerir.

Sonuçta; Hz. Peygamber'in sadece şemâili üzerinden örnek alınması onun sünnetine uymak anlamına gelmediği gibi aksine onun sünnetinin hikmetini ve mahiyetini tam anlamıyla idrak edememekle eş değer nitelik taşımaktadır.

Makale Türü / Article Type

Araştırma Makalesi / Research Article

Değerlendirme / Peer-Review

Çift Taraflı Körleme – En Az İki Dış Hakem / Double anonymized – At Least Two External

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür taraması ve yayımlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere riayet edildiği ve yararlanılan tüm kaynakların eksiksiz biçimde kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / This study does not require ethical committee approval, as the data were obtained through literature review and published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to throughout the preparation of the study, and all referenced works have been duly cited in the bibliography.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu makale metni 17-18 Ekim 2024 tarihleri arasında Özbekistan'ın Tirmiz şehrinde gerçekleştirilen "Uluslararası Mâverâünnehir'den Anadolu'ya İslâm Âlimleri: İmâm Tirmizî ve Hakîm et-Tirmizî Sempozyumu"unda sunulan makale metni esas alınarak üretilmiştir. / This article is based on the text of a paper presented at the "International Symposium on Islamic Scholars from Mâverânayn to Anatolia: Imâm al-Tirmidhî and Hakîm al-Tirmidhî Symposium" held in Termez, Uzbekistan on October 17-18, 2024.

Benzerlik Taraması / Plagiarism Checks

Evet / Yes – Turnitin / Ithenticate.

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Etik Beyan Adresi / Complaints

suifdergi@gmail.com

Finansman / Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Yapay Zekâ Kullanımına Dair Yazar Taahhütnamesi

(Author Declaration on the Use of Artificial Intelligence)

Yazar, yapay zekâ araçlarının kullanımına ilişkin şeffaflık, etik uygunluk, orijinallik ve sorumluluk ilkelerine riayet ettiğini beyan etmiş, bu kullanımın etik ilkelere uygun olmasını ve tüm akademik sorumluluğu üstlendiğini taahhüt etmiştir. Nihai düzenlemeler ve akademik uygunluk kontrolleri yazar tarafından gerçekleştirilmiş olup, ortaya çıkan metnin tüm sorumluluğu yazara aittir. Belgenin imzalı asıl nüshası dergi süreç dosyalarında mevcuttur. / The author has declared adherence to the principles of transparency, ethical compliance, originality, and responsibility in the use of artificial intelligence tools. They have affirmed that such usage complies with ethical standards and have undertaken full academic responsibility for it. Final revisions and checks for academic compliance were carried out by the author, who assumes full responsibility for the resulting text. The signed original copy of the document is available in the journal's editorial process files.

Kaynakça/References

- Acar, Yusuf. "Zayıf Hadisin Amel Karinesiyle Desteklenmesi ve Tirmizî'nin Süneni". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2014), 41-70.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Akyüz, Hüseyin. "Hz. Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2014), 373-397.
- Akyüz, Hüseyin. "Tirmizî'nin Hocası Buhârî'ye Hadislerin Tashihi ile İlgili Sorduğu Sorular (Sünen Bağlamında Bir Değerlendirme)." *Uluslararası Sempozyum: Orta Asya Alimlerinin İslam Medeniyetine Katkıları*, 469-486. Bishkek: 2019.
- Akyüz, Hüseyin. *Nebevî Öğretide Estetik Anlayış*. Ankara: Fecr Yayınları, 2016.
- Al Tamımı, Orwah Abdelghani Ahmad. Muslihuddin Muhammed b. Selâhaddîn el-Lârî ve Şerhu's-şemâilî'n-Nebeviyye Adlı Eserinin Tahkiki. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Bayraktar, İbrahim. *Hz. Peygamber'in Şemâli*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1987.
- Bilgin, A. Azmi. "Hz. Muhammed'in Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi'inde Geçen Vasıfları", *Türkiyat Mecmuası* 26/1 (2016), 81-88.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmiu's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Canikli, İlyas. *Hz. Peygamber'in Fiillerinin Güncel Değeri*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. *Sünenu'd-Dârimî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Ebû Davud, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı, Yayınları, 1413/1992.
- Ebu's-Şeyh, Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyan el-Ensârî el-İsfahanî. *Ahkâku'n-Nebî*. thk. Sâlih b. Muhammed el-Veneyyan. Riyâd: Dâru'l-Müslime, 1418/1998.
- Güngör, Haydar. "Hz. Peygamber (s.a.s) Döneminde Kullanılan Kıyafetler". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (2016), 48-68.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed. *Kitabu't-tabakâtî'l-kebîr*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1376/1957.
- Kandemir, M. Yaşar. "eş-Şemâ'ilü'n-nebeviyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Kandemir, Mehmet Yaşar. *Şemâil-i Şerif Şerhi*. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2015.
- Keskin, Yusuf Ziya. "Hz. Peygamber (s.a.s) Döneminde Saç Bakımı". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2011), 7-21.
- Köycü, Erdoğan. *Muhammed b. İsa et-Tirmizî'nin Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2016.
- Köycü, Erdoğan. *Sünenu't-Tirmizî'nin Metod Yönünden İncelenmesi*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2013.
- Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli. haz. Hayrettin Karaman vd.. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2014.
- Küçükşarı, Mücahit. - Ak, Murat "Bir Nebevî Medih Şairi Olarak Yûsuf en-Nebhânî ve es-Sâbikâtu'l-Ciyâd fî Medhi Seyyidi'l-İbâd Adlı Divanındaki Hz. Peygamber Anlatımı". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/2 (2022), 881-902.
- Mâlik, İbn Enes. *el-Muvattâ*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

- Müslim, Ebû'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahman b. Ahmed b. Şuayb. *es-Sunen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Oğuzay, Rukiye. Şemâil Literatürünün Muhtevası ve Değişimi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Oral, Rıfat. *Hz. Peygamber'in Fiziki Görünüşü*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2005.
- Tatar, Veli. "Sahâbenin 'Şöyle Yapardık' Sözünde Kastedilen Fiillerin Hz. Peygamber'e Aidiyeti Meselesi Üzerine Bir İnceleme". *Uluslararası Hadis Araştırmaları Dergisi/Hadith* 13 (2024), 188-215.
- Tatar, Veli. *Sosyokültürel Bağlamda Hadis Tasnifi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2023.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *es-Sunen*. thk. Ahmed Muhammed Şâki. Matbaatu Mustafa, Mısır: 1395/1975.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa., *eş-Şemâilu'l-Muhammediyye*. nşr. Muhammed Avvâme, Medine: Dâru'l-Yusrâ-Dâru'l-Minhâc, 1422/2001.
- Yalçın, İsmail. "Sürme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.